

Riigi tegevus töötute toomisel tööturule

Kas töötud saavad abi, mida vajavad?

Liisi Uder
Riigieelarve kontrolli erikomisjonis
25.10.2012

Auditi eesmärk ja kriteerium

- Hinnang anti riigi tegevusele töötuse vähendamisel.
- **Hinnangu andmise kriteerium:** Riigikontrolli hinnangul saab riigi tegevust pidada tõhusaks siis, kui riigi ja omavalitsuste makstavad toetused ja pakutavad teenused aitavad isikutel võimalikult kiiresti leida sobiva töö.

Hinnangu andmise kriteeriumid

- Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse ning töötuskindlustuse seadusega loodud töötute abistamise **süsteemist saavad tuge kõik töötud** ning tööturuteenuste abiga leiab inimene võimalikult kiiresti uue töö.
- Töötud **hakkavad aktiivselt tööd otsima esimesel võimalusel** peale arvele võtmist, et minimeerida pikaajalisse töötusesse sattumise riske ning ei saa arveloleku ajal mitut hüvitist samaaegselt.
- **Ebaseaduslikult töөлkäijaid** registreeritud töötute hulgas **ei ole**.
- Kõigi töötute abistamise **süsteemi osaliste õigused ja kohustused on selgelt määratletud**.
- **Töötukassa suudab** töötuna arvel olevate **isikute kvalifikatsiooni parandada** ja/või muuta nii palju, et see vastab tööjõuturu vajadustele.
- **Riigi tegevus** tööhõive taseme tõstmisel **on edukas** siis, kui **pikaajalist töötust õnnestub ennetada**, töötuks jäänud **inimesi ei ohusta vaesus** ja pikaajaliste töötute osatähtsus töötute hulgas langeb.
- Riigil **on täpne ja usaldusväärne ülevaade põhjuste kohta, miks** isikud lasevad ennast arvelt maha võtta või nende **arvelolek lõpetatakse**.

Mitte kõik töötud ei saa Töötukassast abi

- Riik peab tagama abi töötuse korral. Riigikontrolli hinnangul ei täida praegune süsteem seda eesmärki, sest:
 - Paljud tööd otsivad inimesed ei ole registreeritud töötud ja ei saa seetõttu abi Töötukassast. Vahe eelmisel aastal ca 32 000 inimest.
 - Töötukassas registreeritud töötutest sai 2012 I kvartalis töötuskindlustushüvitist 16,8% ja töötutoetust 15,9%.
 - Seega ei saa 2/3 arvel olevatest töötutest Töötukassast rahalist abi. (vt aruande tabel 2, lk 16);
- See on halb seetõttu, et töötud elavad, kas vaesuses ja/või pereliikmete kulul või käivad tööl mustalt (viimast hinnanguliselt 17%).

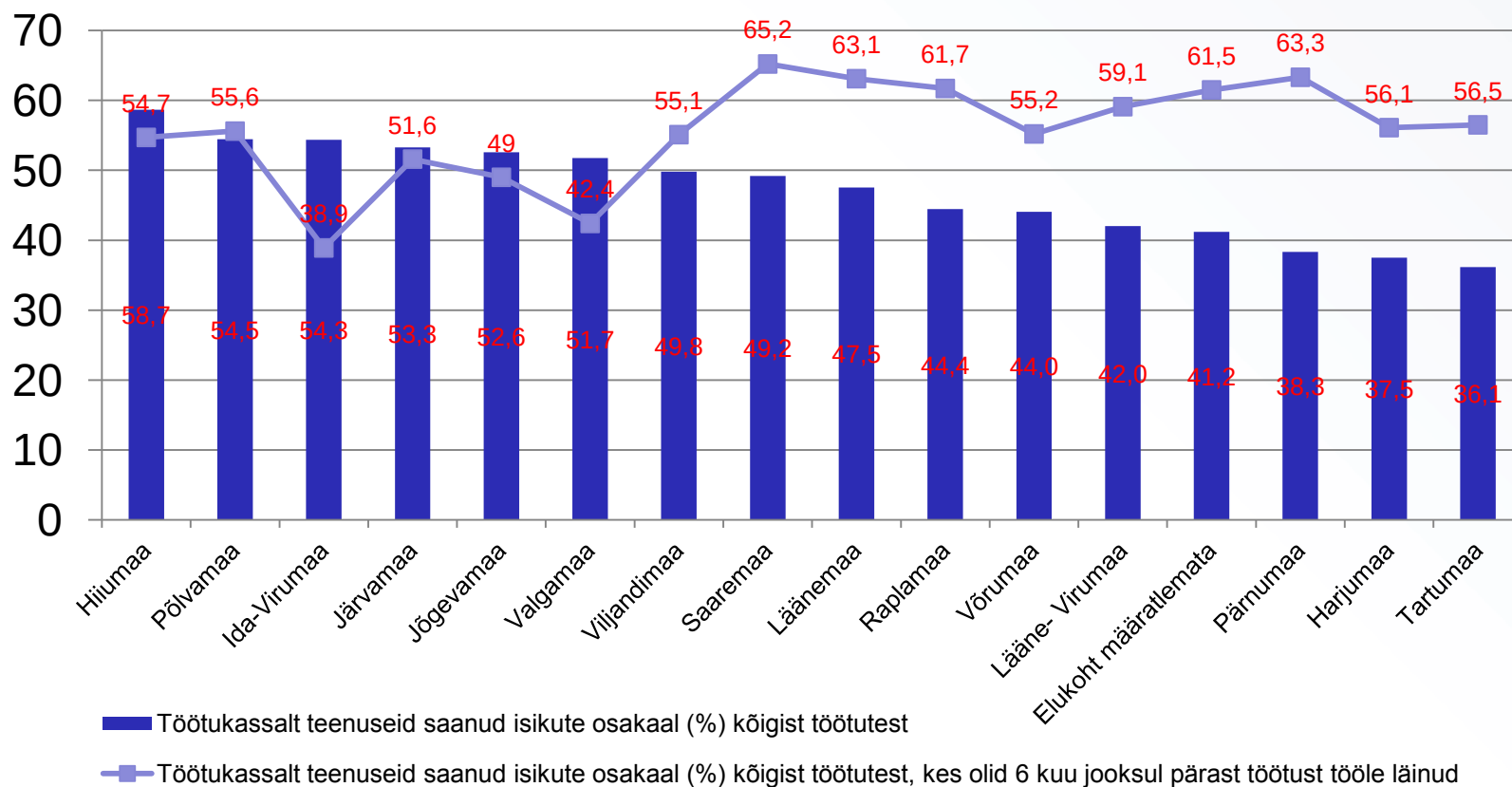
Töötutoetuse ja töötuskindlustushüvitise saajate osakaalud registreeritud töötutest aastate kaupa

Aasta	Töötuskindlustushüvitise saajate osakaal (%)	Töötutoetuse saajate osakaal (%)
2005	13,3	34,2
2006	15,9	28,6
2007	17,6	35,0
2008	27,8	29,4
2009	35,6	23,4
2010	24,1	15,8
2011	18,0	15,9
2012. a I kvartal	16,8	15,9

Töötukassa pakutavad tööturuteenused ei aita kõiki töötuid

- Tööturumeetmed ja nende tingimused ei soodusta ümberõpet, mis võiks olla potentsiaalne struktuurse tööpuuduse osalise leevendamise allikas;
- Tööturuteenused pole kättesaadavad: vaid 45% töötutest ja 37% pikaajalistest töötutest sai neid;
- Teenuste kasutegur on vähene > neist, kes enne ei töötanud ja sai teenust, sai peale teenuste saamist tööle 1% rohkem võrreldes kõikide töötutega, kes enne ei töötanud;
- Teenuste saamine erineb maakonniti, samuti ka nende kasutegur: Ida-Virumaal saavad teenuseid paljud, aga tööle vähe, Pärnumaal vastupidi (vt joonis18, lk 40);
- Töötutele pakutavate teenuste amplituuda ei ole piisav. Töötutel on palju probleeme (haigused, sõltuvused, hoolduskoormus), mida Töötukassa kaudu lahendada ei saa.

Teenuste kättesaadavus ja mõju tööleminekule

Pikaajalise töötuse probleemi ei suudeta lahendada

- Riik soovib ennetada pikaajalist töötust ning eesmärgiks on seatud töötute võimalikult kiire naasmine tööturule, kuid pikaajaliste töötute osakaal on kasvanud viimase 10 aasta suurimaks. Üha kasvab ka heitunute hulk. Selle põhjused on järgmised:
 - Töötud “võtavad välja” suure osa töötuskindlustushüvitisest ja alles siis lähevad tööle või alustavad tööotsingutega;
 - Töötute teadmised ja oskused ei vasta tööturu vajadustele;
 - Piirkondlikud probleemid on lahenduseta – riik võib pakkuda töötutele teenuseid, kuid kui olukord piirkonnas ei soodusta hõivet, siis ei saa inimesed tööle;
 - Riigil pole ülevaadet arvelt maha võetud töötute edasisest saatusest (see on potentsiaalne varjatud pikaajalise töötuse ja heitumuse kasvulava)

Peamised järeldused ja soovitused eelneva põhjal (1)

- Riigikontrolli hinnangul vajab praegune töötute toetamise süsteem muutmist, sest see ei aita leevendada struktuurse töötuse probleemi, ennetada pikaajalist töötust ning abi ei saa kõik inimesed, kes seda vajavad. Nii edasi tegutsedes me hõive loodetud kõrget taset ei saavuta. Muutuste aluseks meie hinnangul on:
- Töötute rahalise toetamise osas:
 - Töötute (kes riigilt raha ei saa) toimetuleku uurimine. Kui isik toime ei tule, ei suuda ta tööotsingutele keskenduda ning tema töötus võib venida pikale;
 - Töötuskindlustuse maksmise tingimused tuleb üle vaadata, et soodustada töötute võimalikult kiiret naasmist tööturule;
 - Vähendada võimalust “mustalt töötada”, selleks seada sisse karmimad reeglid töötajate üle arvestuse pidamiseks;

Soovitused (2)

- Töötutele teenuste pakkumise osas:
 - Anda võimalus töötuna arvel olevatele isikutele osaleda pikaajalistel koolitustel, näit tasemeõppes, kujundada sellest lähtuvalt ümber ka selliste töötute toetamise süsteem.
 - Analüüsida riigi rahalisi võimalusi töötuse kõrge tasemega Eesti piirkondades luua töökohti, töötuid vastavalt tööturu nõudmistele ümber koolitada või muude abinõudega töötuid tööturule tagasi aidata. Töötada eelnimetatud analüüside põhjal välja konkreetne tegevuskava pikaajaliste töötute tööturule tagasiviimise võimaluste kohta.
 - Mõõta pidevalt tööturuteenuste mõju, seda ka eraldi sihtgruppide (näit pikaajalised töötud) lõikes ning otsustada selle põhjal, millised meetmed on tõhusad ning pakkuda neid;
 - Laiendada töötutele pakutavate teenuste ringi, kaaluda võimalust osutada osasid teenuseid omavalitsuste kaudu (tagades selleks riikliku rahastamise);
 - Tagada ka teistele isikutele ravikindlustus vähendamaks survet töötukassale, et see ei peaks tegelema nendega, kes tööleminekuks valmis ei ole;

Tänan